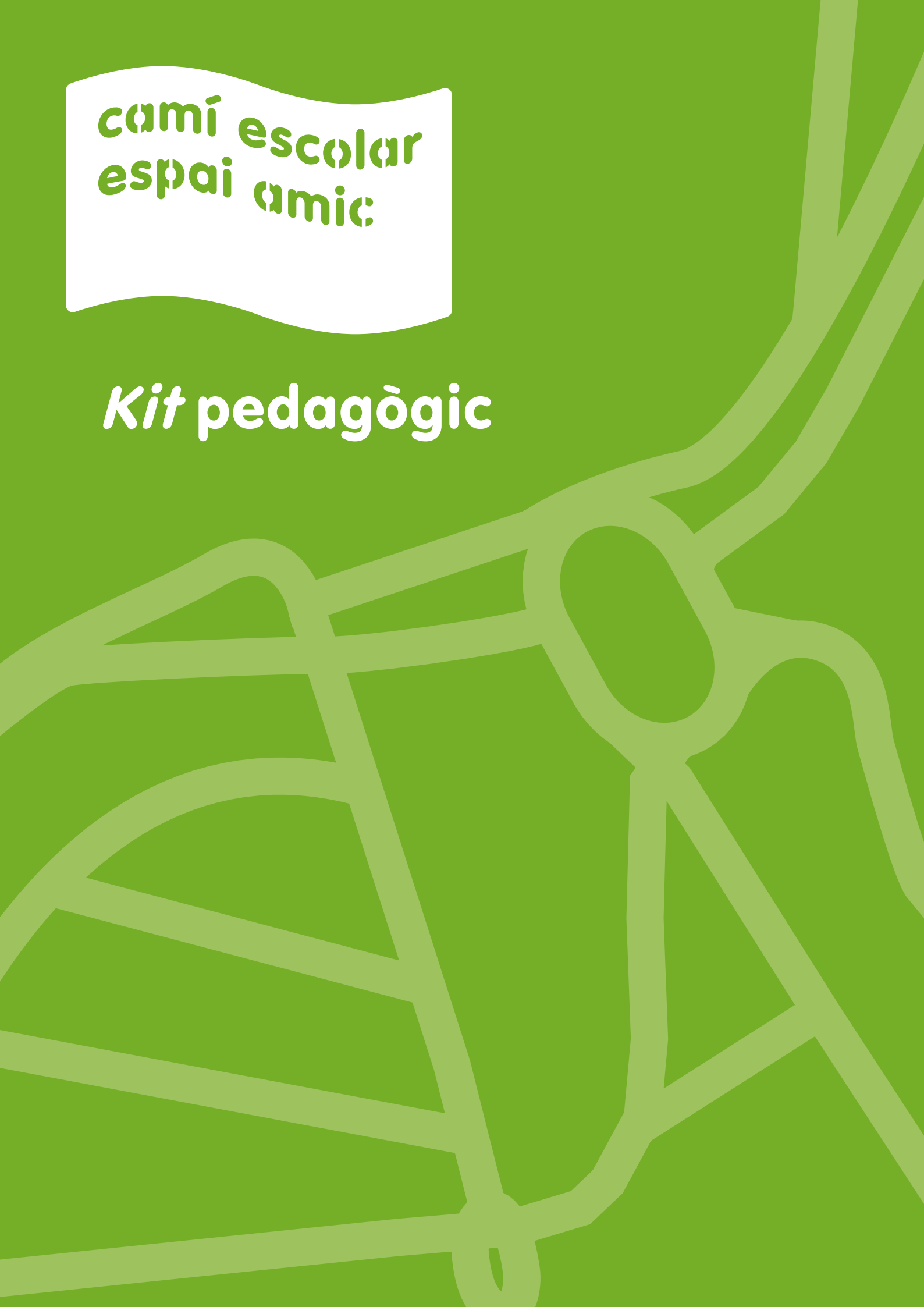

**camí escolar
espai amic**

Kit pedagògic

© Institut d'Educació
Ajuntament de Barcelona

Guia impulsada per la Direcció de Ciutat Educadora i Cultura als Barris de
l'Institut Municipal d'Educació

Agraïments:

A totes les persones, famílies, associacions de mares i pares, professorat,
centres educatius, entitats, equipaments i teixit social i comercial que heu
col·laborat des de l'inici en el projecte "Camí escolar espai amic".

A l'Administració municipal, concretament als districtes, la Guàrdia Urbana i
l'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat, que han treballat coordinadament amb
l'IMEB per acompanyar i fer efectiu el projecte.

Suport: Cooperativa Etcèteres

Desembre de 2020

barcelona.cat/educacio

ÍNDEX

- Els orígens del “Camí escolar espai amic”, **4**
- Per què aquest *kit* pedagògic, **5**
- Què hi trobaràs i com pots utilitzar-lo?, **6**
- Què és el “Camí escolar espai amic”?, **7**
- Quins són els objectius del “Camí escolar espai amic”?, **8**
- Qui participa en el “Camí escolar espai amic”?, **9**
- Com es fa el “Camí escolar espai amic”?: pas a pas, **11**
 - Fase “Comencem a caminar”, **12**
 - Fase “Explorem el camí”, **14**
 - Fase “Sortim al barri”, **18**
 - Fase “Mantenim viu el camí”, **21**
- Bones pràctiques del “Camí escolar espai amic”, **24**
 - Full informatiu del “Camí escolar espai amic”, **24**
 - Canal de vídeo del “Camí escolar espai amic”, **25**
 - Jornades del “Camí escolar espai amic”, **26**
 - Col·laboracions, **27**
- Bibliografia i altres recursos, **28**

A stylized, light gray map of a city grid is visible in the background, with a green speech bubble in the upper left corner containing the title. The map lines are simple and geometric, representing streets and blocks.

Els orígens del "Camí escolar espai amic"

El "Camí escolar espai amic" és una aposta educativa per promoure la mobilitat autònoma, segura i sostenible dels infants en un territori que coneixen i que s'estimen.

El "Camí escolar espai amic" és fruit de l'experiència del projecte "Camí Escolar" iniciat l'any 1999 al Districte de l'Eixample, amb l'objectiu d'afavorir que els nois i les noies guanyessin autonomia personal, responsabilitat i qualitat de vida, en el seu trajecte cap a l'escola o passejant pel barri. A la vegada, s'apostava per potenciar la participació i la coresponsabilitat tant en la millora de l'espai públic com en les oportunitats educatives de la comunitat. És des d'aquest punt de partida que s'iniciaren alguns camins, alguns dels quals segueixen actius.

L'any 2007 el projecte es va redimensionar i va començar una segona etapa. Per iniciativa de l'IMEB, i d'acord amb els districtes i l'Àrea de Prevenció, Seguretat i Mobilitat, es reorientà el programa, i s'apostà per un model integrat que incorporés l'enfocament comunitari. El 2009, amb la publicació de la Mesura de Govern «L'Educació per a la mobilitat als entorns escolars. El camí escolar: un projecte participatiu» es reforça aquesta idea. A partir d'aquí, el camí escolar es fonamenta en la formació i l'educació des de la participació i la coresponsabilitat entre les famílies, les AMPA (associacions de mares i pares d'alumnes), els centres educatius, el professorat i el teixit social i comercial de cada barri i de cada entorn escolar. Es converteix en un projecte participatiu, que és possible gràcies al compromís adquirit per la societat, la comunitat educativa i l'administració. Aquesta aposta per la vessant comunitària li dona al programa el seu nom definitiu «Camí escolar espai amic». La nova metodologia es va començar a experimentar als barris del Poblenou i s'ha anat estenent a un total de 145 escoles de la ciutat.

Per què aquest *kit* pedagògic

Els camins escolars es desenvolupen en l'entorn de les escoles, un escenari educatiu on conflueixen l'escola i la comunitat.

A partir de l'expertesa del programa "Camí escolar espai amic" de l'Ajuntament de Barcelona, s'ha elaborat aquest "kit pedagògic" amb l'objectiu de facilitar la tasca a aquelles escoles que volen treballar o continuar treballant el seu camí escolar.

Aquest document exposa de manera senzilla què és el "Camí escolar espai amic" i les fases que el componen, i també facilita una sèrie d'eines i activitats per treballar amb l'alumnat els diferents objectius del projecte.

En aquest cas, s'explica la metodologia i les eines utilitzades en el programa desplegat a la ciutat de Barcelona durant els últims anys, però hi ha moltes experiències interessants de camí escolar en altres territoris, així com nombroses referències bibliogràfiques inspiradores, que poden trobar-se en el capítol final.

Què trobaràs i com utilitzar aquest *kit*

Les activitats del “Camí escolar espai amic” fomenten l’aprenentatge experiencial dels infants amb l’exploració i el descobriment de l’entorn, i els permeten adquirir eines per treballar de manera autònoma i desenvolupar les seves capacitats.

En primer lloc, en aquest *kit* pedagògic s’exposa l’essència i els aspectes generals de tots els projectes de camí escolar, els quals comparteixen el mateix tipus d’**objectius** i la necessitat que hi participin els agents de la comunitat educativa i de l’entorn de l’escola, així com comptar amb la col·laboració de l’Administració.

En segon lloc, es descriuen de manera detallada els **passos per engegar i desenvolupar el projecte** de “Camí escolar”, posant la mirada en l’experiència del programa “Camí escolar espai amic” de la ciutat de Barcelona, a través de la descripció de cadascuna de les fases en què s’estructura el procés. Al final de cada fase descrita es pot trobar una **caixa d’eines** (*Eines i activitats pedagògiques*) que facilitarà el desenvolupament dels objectius. Cada caixa d’eines compta amb la guia pedagògica¹ específica de la fase, i una proposta d’activitats² per a dur a terme amb l’alumnat o d’altres de caire més comunitari. Al llarg del “*kit* pedagògic” també s’enllacen **vídeos i experiències destacades** que completen la informació de cada apartat.

Finalment, es poden trobar tota una sèrie de recursos que mostren les **bones pràctiques** de “Camí escolar espai amic”, portades a terme en les escoles de Barcelona. Aquest apartat conté, la recollida de les publicacions del full informatiu del “Camí escolar espai amic”, les jornades celebrades del programa, els vídeos editats i les entitats col·laboradores. També s’inclou una llista de **bibliografia i altres recursos d’interès** que poden ampliar la visió i les possibilitats de cada projecte de “Camí escolar”.

1. Les **guies** són documents de referència que poden servir de suport a l’hora d’iniciar les fases i d’organitzar i plantejar les accions del projecte (fitxes, dossiers, etcètera). Si hi cliques a sobre, s’obrirà el manual.

2. Les **activitats** són propostes pedagògiques per realitzar amb l’alumnat (jocs, dinàmiques, etcètera) que donen contingut al projecte i als objectius que es vol assolir. Si feu clic a cadascuna d’elles, s’obrirà una fitxa descriptiva amb informació més detallada i vinculada a altres materials d’interès per desenvolupar l’activitat.

Què es el "Cami escolar espai amic"

El "Cami escolar espai amic" pretén que els nois i les noies de la ciutat guanyin autonomia personal i qualitat de vida mentre van i venen sense acompanyament adult a l'escola, però també en la resta dels seus desplaçaments quotidians, i promoure'n alhora la participació en la comunitat.

Per aconseguir-ho, és necessari incidir tant en la població infantil com en els adults, i generar actuacions que contribueixin al replantejament d'actituds per ambdues parts: els nois i les noies han de poder experimentar i aprendre a valorar els riscos, alhora que les famílies i la comunitat han de contribuir a posar les condicions de viabilitat i generar un entorn de confiança, l'espai amic.

Aquest és un procés que tracta de revisar percepcions envers l'espai públic, de considerar la infància com a ciutadania que pot participar en les decisions de la comunitat, i de modificar hàbits de mobilitat cap a modes més sostenibles; tot plegat, un projecte viu i de llarg recorregut, que

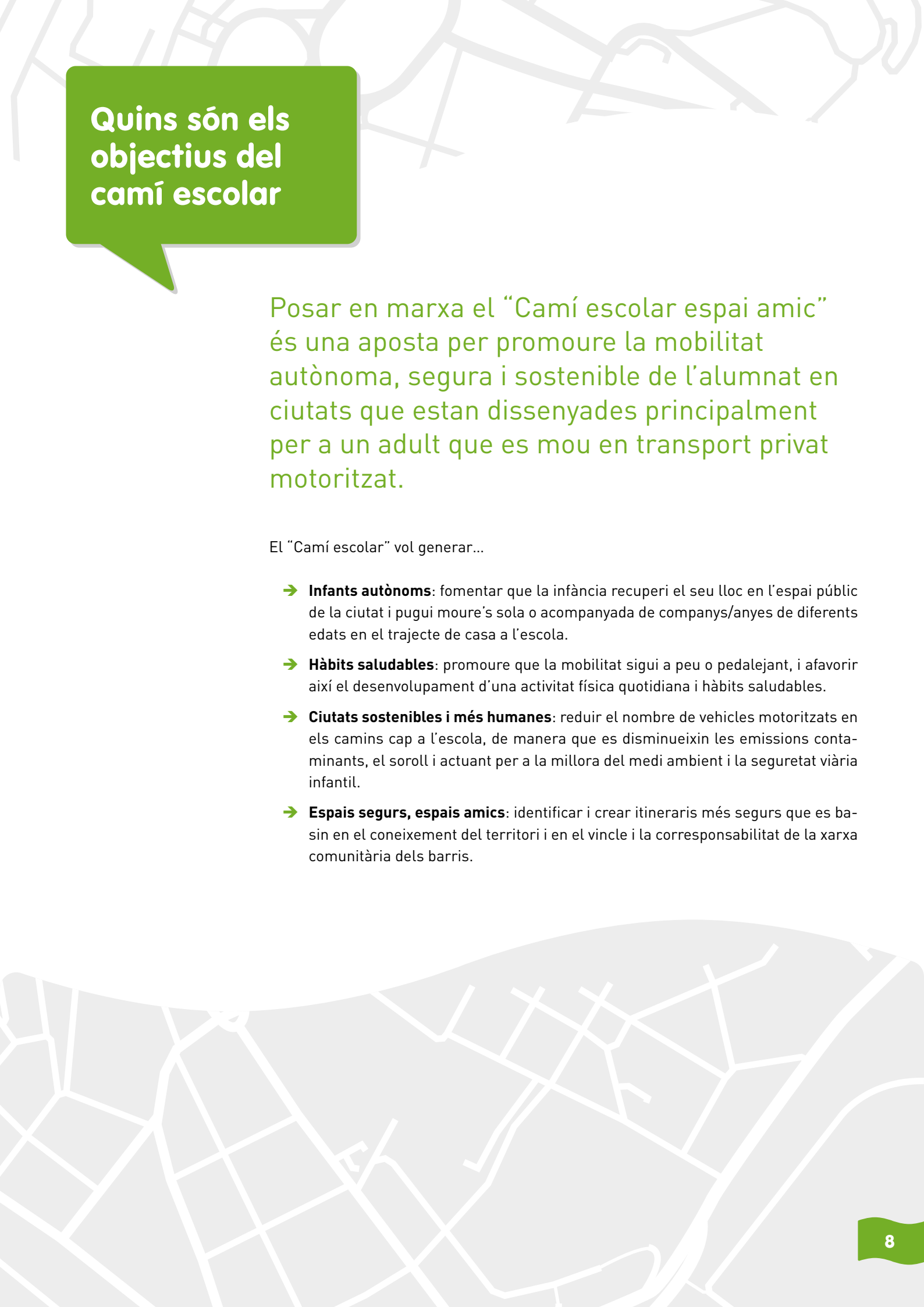
El "Cami escolar espai amic" el definim com una estratègia educativa, de participació i de barri, amb un gran potencial transformador i de millora de l'entorn físic i relacional.

es transforma i s'adapta en funció de les necessitats d'infants i famílies, de les característiques de l'escola i l'entorn, i dels avenços assolits en cada fase del procés.

Amb la promoció de l'autonomia dels infants aconseguirem arribar molt més enllà del Camí escolar:

i

Potenciar la mirada crítica dels infants en allò que els ocupa com a ciutadans/es, que puguin reflexionar sobre possibles solucions que donin resposta a les seves necessitats i a les de la seva comunitat, donar-los l'espai perquè pensin com enfocar les diferents problemàtiques que troben en la seva quotidianitat, els hi estarà donant directament eines per resoldre conflictes en altres esferes de les seves vides.

A stylized, light gray map of a city grid is visible in the background, with a green speech bubble in the top left corner.

Quins són els objectius del camí escolar

Posar en marxa el “Camí escolar espai amic” és una aposta per promoure la mobilitat autònoma, segura i sostenible de l'alumnat en ciutats que estan dissenyades principalment per a un adult que es mou en transport privat motoritzat.

El “Camí escolar” vol generar...

- **Infants autònoms:** fomentar que la infància recuperi el seu lloc en l'espai públic de la ciutat i pugui moure's sola o acompanyada de companys/anyes de diferents edats en el trajecte de casa a l'escola.
- **Hàbits saludables:** promoure que la mobilitat sigui a peu o pedalejant, i afavorir així el desenvolupament d'una activitat física quotidiana i hàbits saludables.
- **Ciutats sostenibles i més humanes:** reduir el nombre de vehicles motoritzats en els camins cap a l'escola, de manera que es disminueixin les emissions contaminants, el soroll i actuant per a la millora del medi ambient i la seguretat viària infantil.
- **Espais segurs, espais amics:** identificar i crear itineraris més segurs que es basin en el coneixement del territori i en el vincle i la corresponsabilitat de la xarxa comunitària dels barris.

Qui participa en el camí escolar

El “Camí escolar espai amic” és un projecte que vol beneficiar, en primer lloc, els infants. Per això, els principals protagonistes han de ser els i les alumnes dels centres educatius.

Comunitat educativa: alumnat, professorat i famílies

L'experiència ens diu que és l'alumnat de tercer a sisè d'educació primària qui comença a anar sol a l'escola, però les possibilitats educatives del “Camí” permeten que els seus continguts es puguin treballar des de les escoles bressol fins a l'ESO.

El professorat de l'escola i, en particular, els tutors i les tutores dels cursos amb els quals es vulgui treballar el “Camí”, són els qui desenvolupen les activitats pedagògiques a l'escola. És important i desitjable la col·laboració de tota la comunitat educativa, incloent-hi el personal no docent i els monitors de migdia, entre d'altres.

Les AMPA/AFA i les famílies són una peça clau per a la consecució dels objectius, sobretot en la millora del grau d'autonomia dels infants. És important donar eines i suport a les mares i els pares més implicats en el projecte per facilitar la seva tasca de representació dins de l'AMPA, i per mantenir la coordinació, la informació i la sensibilització a totes les famílies de l'escola.

Aquests tres agents seran els imprescindibles a l'hora de configurar la Comissió del Camí Escolar, com es veurà més endavant en la definició de la fase “Comencem a caminar”.

S'han d'articular mecanismes de coordinació amb el professorat perquè els objectius del camí escolar es puguin incorporar en les àrees curriculars, així com compartir les actuacions amb les famílies perquè puguin mantenir i complementar els mateixos objectius en el temps educatiu “fora de l'escola”.

El barri: associacions, entitats i comerços

Les associacions, les entitats, els comerços i els equipaments del barri es converteixen en col·laboradors fonamentals en la configuració d'aquest espai amic, segur, proper i de confiança.

Tenir una xarxa d'espais amics és important per teixir les relacions amb el territori. D'aquesta manera, els infants que caminen sense adults podran també entendre aquests espais com un recurs en cas que es trobin en alguna situació que els faci sentir insegurs.

Per aquesta raó, és important tenir-los en compte des de l'inici i fer-los participants de les diferents accions proposades.

En el camí escolar és interessant afavorir la participació d'altres agents socials del territori per generar o reforçar vincles (associació de veïns, casals de gent gran, etc.). La col·laboració es pot concretar de manera diferent en cada escola, depenent de les característiques del barri i del seu teixit social.

Vinculació amb altres programes

El camí escolar treballa aspectes que poden ser molt transversals, com ara la contaminació de les ciutats o la mobilitat sostenible, i, per tant, és un projecte que pot complementar molt bé d'altres programes que treballin també en aquesta direcció. No es tracta de generar nous projectes sinó de sumar una peça més als esforços que ja s'estan fent des de la comunitat educativa.

Camins escolars compartits

El projecte del "Camí escolar espai amic" es pot dur a terme també de manera conjunta entre diversos centres educatius que estiguin al mateix barri o comparteixin l'entorn. En aquest cas, els agents de la comunitat educativa de cada escola han d'estar representats en els espais de decisió i coordinar-se per desenvolupar les accions del projecte.

Com es fa el camí escolar: pas a pas

El “Camí escolar espai amic” és un projecte viu, flexible i creatiu que es pot adaptar als recursos i les necessitats de cada centre, a cada moment. Es tracta d'un projecte d'escola, i, per tant, podreu optar per l'itinerari que més us convingui.

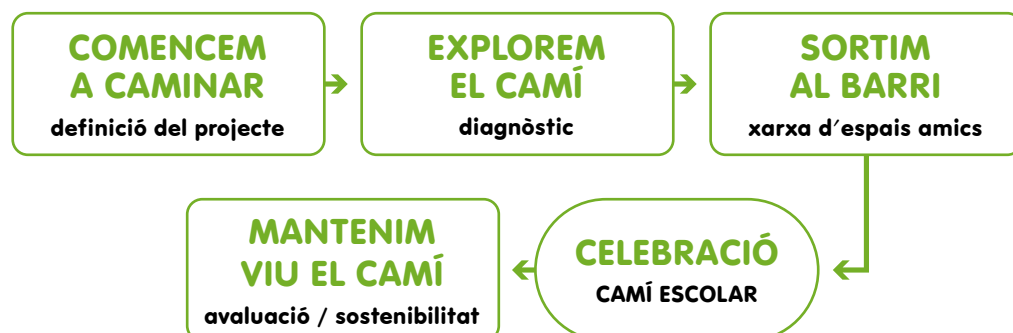
El procés desenvolupat en el projecte “Camí escolar espai amic” consta de quatre fases:

- **Comencem a caminar**, per a la definició del projecte.
- **Explorem el camí**, per a la realització del diagnòstic.
- **Sortim al barri**, per a la creació de la xarxa d'espais amics i celebrar la feina feta.
- **Mantenim viu el camí**, per avaluar i garantir la sostenibilitat del projecte a l'escola i la comunitat educativa.

Per a aquelles escoles que inicieu per primera vegada el vostre camí, us recomanem seguir l'ordre de les fases. D'altra banda, les escoles que ja hàgiu començat el vostre camí podreu transitar entre les diferents fases, en funció dels objectius que us plantegeu assolir a cada curs.

Es tracta d'un projecte d'escola, i, per tant, podreu optar per l'itinerari que més us convingui. No obstant això, la fase “Comencem a caminar” és un bon punt de partida per definir-ho.

La durada de cada fase i procés també variarà en funció de la prioritat que vulgueu donar-li al projecte: el temps i els recursos disponibles. La temporalització que es facilita en aquest *kit* sempre és aproximada i dependrà de cada situació.

FASE:

COMENCEM A CAMINAR

DEFINICIÓ DEL PROJECTE

Per tal de tenir una bona definició i funcionament del projecte prèviament a la realització de qualsevol acció amb l'alumnat, es proposa aquesta fase com un moment de reflexió, recollida d'informació, presa de decisions organitzatives i de difusió.

OBJECTIUS:

La Fase "Comencem a caminar" és el moment per a:

- Definir els objectius del projecte en el nostre centre i acordar la metodologia de treball.
- Crear/revisar els espais de treball i la comissió de camí escolar.
- Donar a conèixer el projecte a la comunitat educativa.

Un cop l'escola decideix posar en marxa el projecte, hi ha dues accions principals que s'hauran d'engegar:

Crear la Comissió del Camí Escolar:

Es proposa que estigui formada, almenys, per representants de:

- L'equip directiu
- El professorat
- L'AMPA
- Les comissions d'alumnes

També es pot convidar a formar-hi part altres col·laboradors/ores com ara associacions i entitats del barri amb qui vulguem treballar conjuntament el projecte.

Treballar sobre el document marc³:

És una eina que permet recollir i sistematitzar el següent:

- Les motivacions que tenim envers el projecte i els objectius que se n'esdevenen.
- Els agents implicats, els espais d'organització i coordinació entre aquests, i el repartiment de les tasques que cal desenvolupar.
- El pla de treball i el cronograma de les diferents fases i accions que es portin a terme.
- El pla de comunicació/difusió del projecte.
- El pla d'avaluació, identificant indicadors quantitatius i qualitatius que ens permetin fer seguiment del desenvolupament del projecte.

A l'hora de redactar el Document Marc és important pensar en tot allò que doni protagonisme i promogui la participació de la infància, així com en la corresponsabilitat dels agents implicats.

La sistematització de tots aquests aspectes en el document marc facilitarà el seguiment del projecte i també permetrà poder fer un bon traspàs d'informació a les noves persones que es vulguin incorporar a la Comissió, o quan aquesta comissió canviï els seus components. El document marc és una eina que convé rescatar en la fase "Mantenim viu el camí", com es veurà més endavant.

Terminis:

Aquesta fase es pot desenvolupar al llarg d'un trimestre del curs escolar.

Eines i activitats pedagògiques

Descarrega't els documents d'aquesta fase:

Guia pedagògica: [Comencem a caminar – Document marc](#)

Activitats:

- [Mur dels desitjos](#)
- [Documental «Camino a la escuela»](#)
- [Dinàmiques per a donar a conèixer el camí escolar](#)

3. Consulteu la guia "Comencem a caminar", sobre l'elaboració del document marc en l'apartat d'"Eines i activitats pedagògiques" d'aquesta fase.

FASE:
EXPLOREM
EL CAMÍ
DIAGNÒSTIC

A través de la fase “Explorem el camí” us endinsareu en el coneixement del vostre entorn escolar i els hàbits de mobilitat que té el vostre alumnat i les seves famílies, a través d'activitats que podeu fer dins i fora de l'aula.

OBJECTIUS:

La Fase “Explorem el camí” ens permetrà:

- Conèixer quins són els hàbits de mobilitat de l'alumnat del centre i el seu grau d'autonomia.
- Identificar la densitat dels itineraris que els infants i les famílies utilitzen per anar a l'escola i identificar els trams més compartits.
- Estudiar les característiques de l'entorn escolar amb l'alumnat: reconèixer i percebre les zones que presenten alguna dificultat o risc, així com tot allò que agrada del camí.

En l'apartat “Eines i activitats pedagògiques” d'aquest *kit* podreu trobar diferents propostes, però a continuació s'expliquen les accions bàsiques que cal dur a terme en aquest moment del procés:

L'enquesta:

Us permetrà extreure dades relatives als hàbits de mobilitat i al grau d'autonomia dels infants, així com informació sobre la percepció de l'entorn i l'enxarxament de les famílies en el barri. Les qüestions que componen l'enquesta estudien el següent:

- El perfil de l'alumnat (edat, curs, barri on viuen, etcètera)
- Els hàbits de mobilitat (mitjà de transport utilitzat, temps necessari per arribar a l'escola, etcètera)
- L'autonomia en el camí a l'escola (amb qui fan el recorregut, per què, amb qui els agradaria fer-lo, etcètera)
- Possibles espais amics (comerços, equipaments i entitats coneguts del barri)
- Aspectes positius i negatius que es valoren sobre l'entorn

És interessant que en l'activitat de l'enquesta hi participi tot l'alumnat de l'escola per aconseguir una imatge general dels hàbits de tota la comunitat educativa i que siguin ells o elles qui contestin les preguntes. En el cas de la participació dels infants més petits (EBM, P3, P4, P5), seran les famílies les que emplenaran les enquestes.

Per facilitar i agilitzar la participació i el buidatge de les dades, també es pot optar per fer una enquesta en línia.⁴

L'aranya de mobilitat:⁵

L'aranya o teranyina de mobilitat és l'expressió gràfica o dibuix de la densitat d'itineraris realitzats diàriament per l'alumnat i les famílies per arribar des de casa seva fins al centre educatiu. Cada segment o branca de la teranyina s'associa a un nombre d'itineraris i a una intensitat d'ús, que quantifica quants alumnes passen per aquest tram en relació amb el total d'itineraris considerats.

Aquesta activitat es pot fer conjuntament a l'aula o incloure-la a l'enquesta perquè sigui treballada amb la família. Igual que a l'enquesta, com més itineraris es recullen, més representatiu serà el resultat sobre la mobilitat de l'escola.

Sortida d'anàlisi de l'entorn:

Per conèixer les característiques del camí escolar, caldrà sortir de les aules. En aquest cas, també es poden trobar diferents eines que permeten estudiar els aspectes que en cada cas us interessin: el que agrada i el que no agrada del camí, les incidències que hi trobeu, els espais públics i edificis que hi ha al barri, els tipus de comerços, aprendre quins són els senyals de trànsit, observar el teixit social del territori, percebre les sensacions i emocions que us desperta el vostre camí, etcètera.⁶

Síntesi de resultats (o document de diagnòstic):

Amb l'objectiu de buidar i ordenar totes les dades i observacions recollides a través de les activitats anteriors, es proposa elaborar un material que reculli els resultats i que serveixi per fer retorn a tot l'alumnat, a les famílies i a la resta de la comunitat educativa. Aquest

4. És important que els diferents tipus d'enquestes (en línia, paper, debat familiar, etcètera) que es dissenyen per a les diferents edats tinguin les mateixes preguntes, de manera que el buidatge dels resultats sigui equiparable en tots els casos.

5. En l'apartat "Eines i activitats pedagògiques" d'aquesta fase es pot trobar la guia pedagògica *Explorem el Camí*, en la qual s'explica de manera detallada aquesta acció.

6. A l'apartat "Eines i activitats pedagògiques" d'aquesta fase podreu trobar una selecció d'eines que preveuen l'anàlisi d'aquests i altres aspectes del camí escolar.

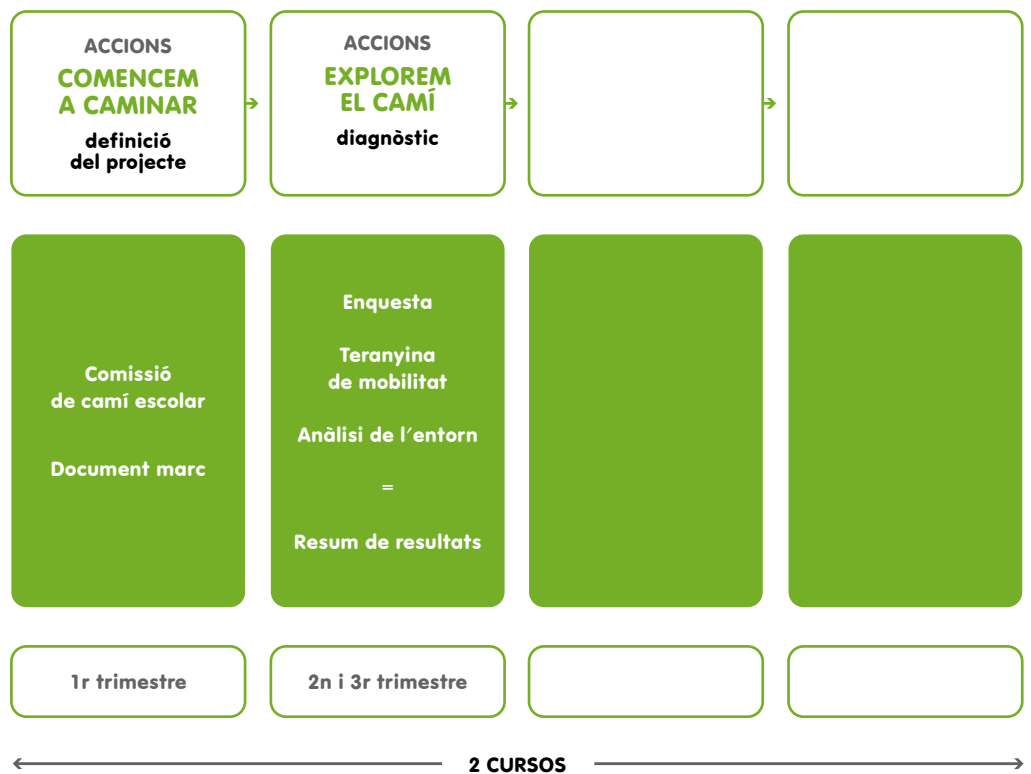
material pot realitzar-se en format de document o també d'altres maneres més visuals com, per exemple, en vídeo o en taulers expositius, per mostrar-ho a l'entrada de l'escola, als passadissos, en alguna festa que celebrem (festa final de curs, per exemple) o en jornades de portes obertes. És una oportunitat de donar valor a la feina feta i difondre-la.

El contingut d'aquest material hauria de recollir els resultats que considereu més significatius i aquells que us donen pistes sobre quins temes treballar des del "Camí escolar" amb la comunitat educativa (canvis de mobilitat a mitjans més sostenibles, millora de l'entorn, recerca d'itineraris alternatius més segurs, autonomia, etcètera).

La Comissió del Camí Escolar també pot valorar si algunes de les incidències urbanístiques detectades per l'alumnat en la fase de diagnòstic les volen presentar al districte perquè aquest valori les possibles solucions.

Terminis:

El disseny de les activitats, la seva execució, la recollida de dades i el buidatge per elaborar el document de diagnòstic es pot desenvolupar durant dos trimestres del curs.

Eines i activitats pedagògiques

Descarrega't els documents d'aquesta fase:

Guia pedagògica: Explorem el Camí – Accions de diagnòstic

Activitats:

- El debat familiar
- El quadern de camp
- Les ulleres d'explorar
- Passejada crítica
- Somiem el camí a l'escola
- Com ens movem? La mobilitat sostenible dels camins escolars
- Et sona el que sentim

FASE:

SORTIM AL BARRI

XARXA D'ESP AIS AMICS

El barri i la xarxa relacional amb el territori tenen un paper clau en l'assoliment dels objectius del projecte, i en la realització d'actuacions que sí que es troben a l'abast com a comunitat educativa. No s'ha d'oblidar que un espai segur que potenciï la mobilitat autònoma i sostenible de la infància no s'aconsegueix només amb actuacions urbanístiques.

Els espais amics poden ser un recurs per als infants que van sense acompanyament adult a l'escola si es trobessin en una situació que els faci sentir insegurs.

OBJECTIUS:

En la Fase "Sortim al Barri" treballarem per a:

- Crear i/o reforçar la xarxa de proximitat escola - territori amb la vinculació de comerços, entitats i projectes comunitaris que poden esdevenir espais amics.
- Donar a conèixer el projecte en el barri.

Les accions d'aquesta fase podrien ser resumides de la manera següent:⁷

Crear o reforçar la xarxa d'espais amics:

En primer lloc, s'han d'identificar els possibles espais amics per part de l'alumnat. Es poden incorporar aquells espais amb els quals l'escola ja té vincle i que ja participen en algunes activitats i projectes, així com comerços on hi treballen famílies de l'escola.

Una vegada seleccionats, se'ls convida a formar part de la xarxa amiga de

Espais amics:

- Botigues
- Equipaments
- Entitats
- Associacions
- Projectes de barri

⁷ Les accions previstes per aquesta fase es poden trobar detallades en la guia pedagògica "Sortim al barri" de l'apartat "Eines i activitats pedagògiques".

l'escola a través de visites que poden fer els alumnes amb les seves famílies o en horari lectiu.

Si s'hi adhereixen, se'ls pot facilitar un distintiu, informació sobre el projecte i el contacte de l'escola per si algun alumne ho necessita.

A partir d'aquí, és important dissenyar i executar activitats que permetin conèixer més aquests espais i mantenir-hi el vincle, com per exemple: entrevistes sobre el seu rol en el barri i la seva història, jocs, convidar-los a participar en accions de l'escola, etcètera.⁸

Celebrar els esforços i treball fet amb la Festa del Camí Escolar:

Un cop s'ha fet el diagnòstic, la creació o el reforç de la xarxa d'espais amics, es pot fer visible el treball realitzat amb algun acte festiu amb les famílies i el barri: exposar el material generat, explicar els aprenentatges fets, convidar els espais amics a participar-hi d'alguna manera (el forn de pa ajudant a preparar el berenar, o la llibreria a organitzar un contacontes, per exemple).

Les celebracions del calendari escolar són també un bon moment per fer visites als espais amics i fer-hi alguna activitat relacionada. Per exemple, cantar nades, portar una rosa el dia de Sant Jordi, dissenyar la rua de carnestoltes perquè passi pels diferents espais amics, etcètera.

La xarxa d'espais amics pot convertir-se en una oportunitat per col·laborar i donar valor afegit a un altre projecte que s'estigui duent a terme a l'escola. Per exemple, col·laboració del projecte de teatre comunitari del barri amb el grup/classe de teatre de l'escola.

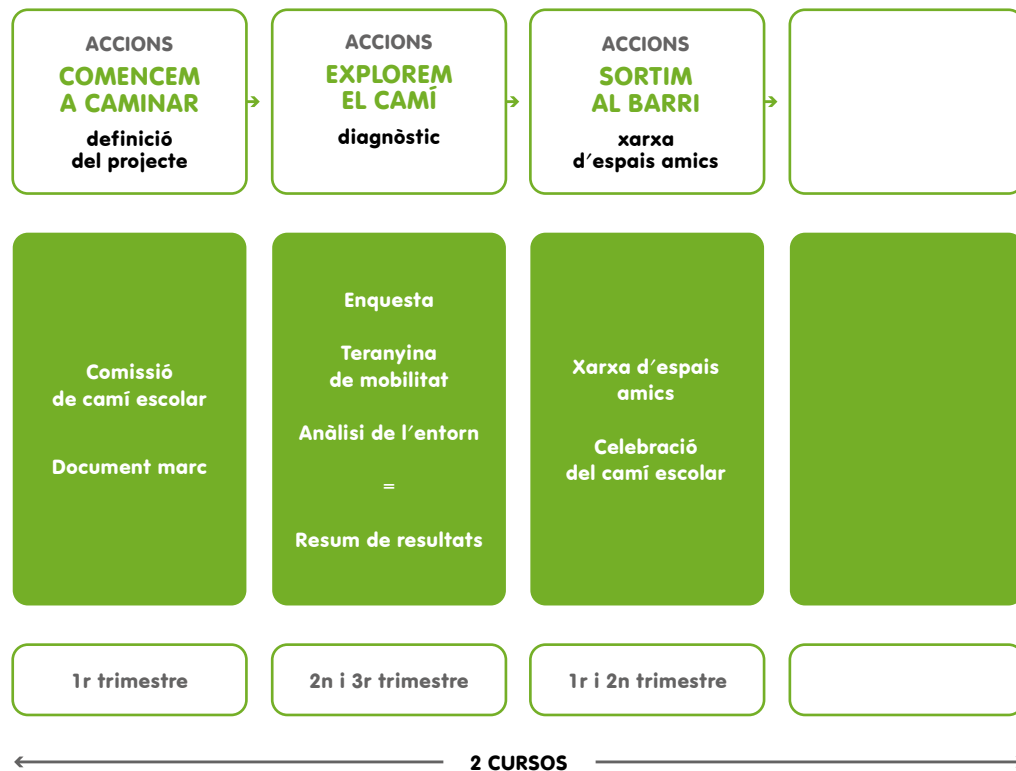
Fer visible el projecte de "Camí escolar espai amic" al barri:

Qualsevol moment és adient per donar a conèixer el projecte al barri i es poden aprofitar moments d'afluència important (festes majors, etcètera.) o dates específiques com la Setmana de la Mobilitat Sostenible per presentar el projecte al territori.

Terminis:

Aquesta fase es pot desenvolupar durant dos trimestres del curs si es construeix des de zero.

8. Veure activitats específiques en l'apartat "Eines i Activitats Pedagògiques".

Eines i activitats pedagògiques

Descarrega't els documents d'aquesta fase:

Guia pedagògica: [Sortim al Barri](#)

Activitats:

- [Metro Camí](#)
- [Els paranys](#)
- [La bicicletada](#)
- [Gimcana](#)
- [Rutes pel barri](#)
- [Investiguem el barri](#)

FASE:

MANTENIM VIU EL CAMÍ

AVALUACIÓ I SOSTENIBILITAT

La fase "Mantenim viu el camí" és el moment on es pot valorar com s'està treballant, i pensar com es vol continuar per garantir la sostenibilitat del projecte a l'escola. L'objectiu principal és mantenir viu el camí i incorporar-ho a les dinàmiques de la comunitat educativa del centre.

OBJECTIUS:

En la Fase "Mantenim viu el camí" es busca:

- ➔ Avaluar el procés realitzat per tots els agents implicats, inclosos els infants, i repensar allò que no ha funcionat.
- ➔ Acordar les actuacions pedagògiques més adients per mantenir vius els objectius del programa.
- ➔ Establir el pla de treball a seguir i definir el seguiment d'aquest.

Les accions d'aquesta fase serien les següents:

Avaluar el procés i els resultats:

Rescatar el document marc pot ser útil a l'hora de valorar el desenvolupament del projecte. Revisar l'assoliment d'objectius, reflexionar sobre el funcionament de la Comissió del Camí Escolar, els rols en les diferents tasques, vetllar per la renovació de la comissió, etcètera.

Definir estratègies per mantenir viu el camí:

La incorporació del projecte en el PEC, és, normalment, garantia d'èxit en la sostenibilitat del projecte al llarg del temps. Perquè el projecte no sigui un esforç extra en la quotidianitat de l'escola, és important que estigui vinculat a projectes i matèries específiques que formen part del dia a dia i del calendari de l'escola.

També podem entendre el calendari escolar com una oportunitat per incloure algunes activitats del "Camí" dins de dates específiques i festives com ara la castanyada, Nadal, carnestoltes o Sant Jordi. Es pot aprofitar alguna o diverses d'aquestes dates per visitar i fer activitats amb els espais amics i actualitzar la xarxa, per exemple.

L'aposta també pot ser concentrar el treball sobre el projecte durant una setmana en concret i denominar-la "La Setmana del Camí Escolar".

A més, podem tenir en compte el calendari de la ciutat per participar en activitats vinculades als objectius del projecte, com, per exemple, durant la Setmana de la Mobilitat Sostenible (setembre), per prendre part en la Festa de la Bici i la Bicicletada (març) o en les festes majors dels barris.

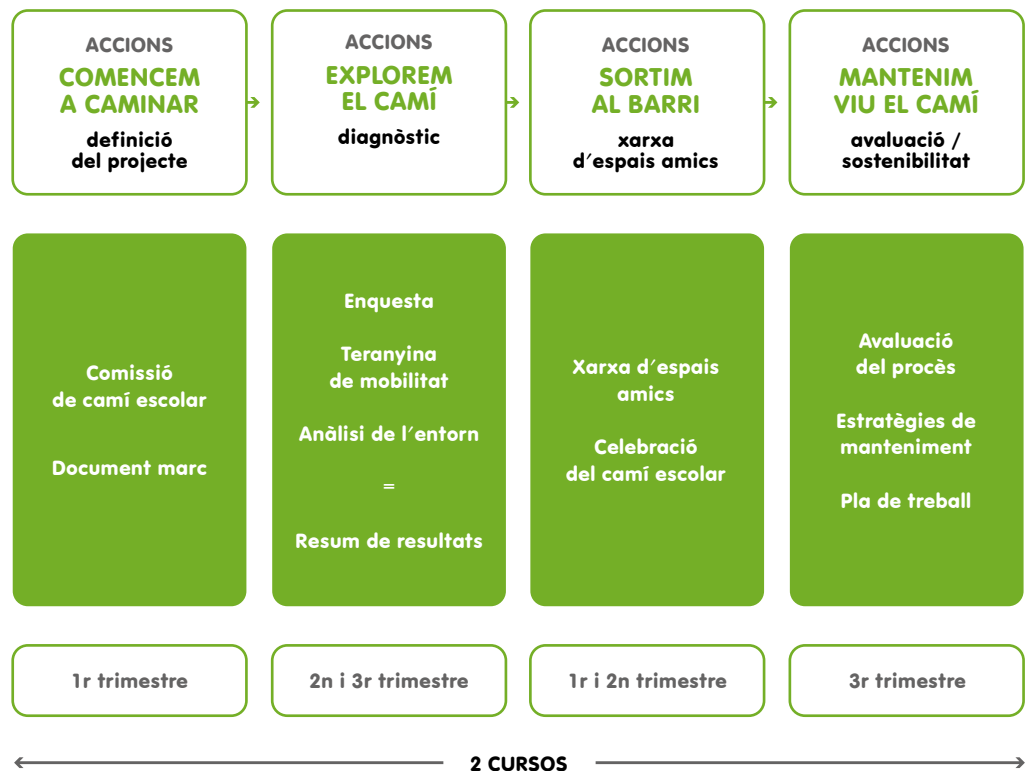
Establir el pla de treball del curs:

Tenint en compte els punts anteriors caldrà pensar com es vol enfocar el pla de treball del pròxim curs.

Serà important definir quins són els objectius que us interessarà assolir, les temàtiques per desenvolupar, la relació amb altres projectes de l'escola i els recursos disponibles, i, en funció d'això, fixar els cursos amb els quals es vol treballar el camí escolar. Per exemple, podeu centrar-vos a treballar la mobilitat sostenible i tot allò que hi està relacionat (medi ambient, contaminació, conseqüències...) durant un curs sencer.

Terminis:

És important incorporar l'avaluació com a dinàmica i així poder valorar a poc a poc cada actuació realitzada. No obstant això, és recomanable que es faci, com a mínim, un cop al curs. Si és així, serà interessant que l'avaluació tingui lloc a final de cada curs, a fi de poder valorar la feina feta i, sobretot, estar a temps d'incorporar el nou pla de treball en el pròxim curs escolar.

Eines i activitats pedagògiques

Descarrega't els documents d'aquesta fase:

Guia pedagògica: [Mantenim viu el camí](#). Avaluació i sostenibilitat

Activitats:

- [Activitats d'avaluació](#)

*Cal recordar que la fase "Mantenim viu el Camí" us dóna l'oportunitat d'establir aquells objectius que us interressi treballar durant el curs i, per tant, podeu aprofitar qualsevol activitat de la resta de fases, o generar-ne de noves que us ajudin a assolir les vostres fites.

Bones pràctiques del "Camí escolar espai amic"

Full informatiu "Camí escolar espai amic"

El **full informatiu** és el butlletí trimestral que ha donat visibilitat a les bones pràctiques de les escoles participants, ha compartit les notícies i l'agenda relacionada amb el projecte. Clica en les imatges per visitar cada full informatiu del Camí escolar espai amic.

Full informatiu núm. 1

Full informatiu núm. 2

Full informatiu núm. 3

Full informatiu núm. 4

Full informatiu núm. 5

Full informatiu núm. 6

Full informatiu núm. 7

Full informatiu núm. 8

Full informatiu núm. 9

Full informatiu núm. 10

Full informatiu núm. 11

Full informatiu núm. 12

Full informatiu núm. 13

Full informatiu núm. 14 (maig 2017)

Full informatiu núm. 15 (desembre 2017)

Full informatiu núm. 16
(abril 2018)

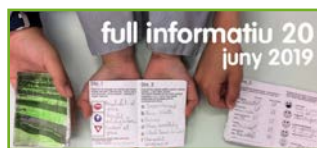
Full informatiu núm. 17
(setembre 2018)

Full informatiu núm. 18
(desembre 2018)

Full informatiu núm. 19
(març 2019)

Full informatiu núm. 20
(juny 2019)

Full informatiu núm. 21
(desembre 2019)

Canal vídeo (vimeo) “Camí escolar espai amic”

Al llarg dels anys del programa en la ciutat de Barcelona, s’han recollit en vídeo algunes de les bones experiències realitzades en les escoles. A continuació pots consultar-les per districtes.

EIXAMPLE

Camí escolar sobre rodes. Sagrada Família (2016)

SANTS-MONTJUÏC

Bones pràctiques camí escolar. Itinerari històric al barri Font de la Guatlla (2015)

SARRIÀ-SANT GERVASI

Bones pràctiques camí escolar. Camí escolar IES Menéndez y Pelayo (2016)

GRÀCIA

Treball a l’aula. Camí escolar de l’escola Jesuïtes Kostka (2014)

Bones pràctiques camí escolar. Camí escolar Pau Casals (2016)

HORTA GUINARDÓ

Bones pràctiques camí escolar. Escola Font d’en Fargas (2015)

Bones pràctiques camí escolar. Camí escolar escola Guinardó (2014-2016)

SANT ANDREU

Bones pràctiques camí escolar. Camí escolar barri Sant Andreu (2015)

Rap de Sant Andreu (2015) - 1

Rap de Sant Andreu (2015) - 2

Rap de Sant Andreu (2015) - 3

Rap de Sant Andreu (2015) - 4

SANT MARTÍ

Bones pràctiques camí escolar. Gimcana camí escolar Poblenou (2016)

Imatges de la gimcana de Poblenou (2016)

Jornades “Camí escolar espai amic”

El “Camí escolar espai amic” ha tingut l’oportunitat de celebrar dues **jornades** vinculades directament al projecte. Aquestes pretenien, per una banda, posar en el centre als infants com a ciutadans/es de ple dret, i també visibilitzar el treball i bones pràctiques de les escoles sobre el programa com a eina d’aprenentatge comú. Aquestes jornades van tenir lloc durant els cursos 2014-2015 i 2016-2017.

CONSTRUINT VINCLES ESCOLA I ENTORN (desembre 2014)

- Programa
- Vídeo de presentació

EL DRET DELS INFANTS A LA CIUTAT (desembre 2016)

- Lloc web
- Vídeo resum de la jornada
- “Francesco Tonucci i Itziar González conversen sobre com millorar l’espai públic per als infants”
- “Diàleg de nois i noies amb Francesco Tonucci i Itziar González sobre el dret a la ciutat”
- “Entrevista oberta a Francesco Tonucci pel periodista Carles Capdevila”

Col·laboracions

Durant la trajectòria del “Camí escolar espai amic” en la ciutat de Barcelona, el projecte i algunes escoles han comptat amb l’oportunitat de col·laborar amb diferents entitats, iniciatives, projectes i organitzacions que també treballen per i per a la promoció de la mobilitat sostenible i l’autonomia dels infants, la seva salut i benestar.

ENTITATS, ASSOCIACIONS I INICIATIVES

Equal Saree
Arquitectura i urbanisme amb perspectiva feminista

El Globus Vermell
Architecture for/by/with people

Marie Langer - ProCC
Centro de Desarrollo de Salud Comunitaria

Postcar City
La ciudad vivible, la ciudad inteligente

ADMINISTRACIÓ PÚBLICA

Escoles + Sostenibles

Energies Comunitàries
(Direcció de Serveis per a l'Acció Comunitària, Ajuntament de Barcelona)

School Chance
Projecte europeu sobre mobilitat escolar (Direcció General d'Infraestructures de Mobilitat del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Girona)

Curs anual sobre planificació i Gestió de la Mobilitat Local
(Diputació de Barcelona)

Agència de Salut Pública

UNIVERSITATS

Universitat Politècnica de Catalunya i Universitat Internacional de Catalunya
Escola d'Arquitectura

Universitat Autònoma de Barcelona
Màster d'Intervenció i Gestió del Patrimoni i el Paisatge Urbà

Bibliografia i altres recursos

Bibliografia relacionada i altres experiències de “Camí escolar”

ARIZA, E. (2018). “Sobreestimar i hiperprotegir els fills els treu autonomia”. *Crític*.

ASOCIACIÓN EDUCACIÓN ABIERTA (2018). Marta Román: “Hemos asistido a un proceso de privatización de la infancia”. *Conversatorios*.

BACH, Eva (2017). *Educar per estimar la vida*. Barcelona: Plataforma Editorial.

INSTITUT D'EDUCACIÓ. AJUNTAMENT DE BARCELONA (2001). Col·lecció Monografies 5. *El camí escolar*

INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA (2017). Informe: *Avaluació del programa Camí escolar, espai amic. Eines per un seguiment i avaluació*.

INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA (2018). *Parlen els nens i nenes: el benestar subjectiu de la infància a Barcelona. Articles de Marta Román*

Jornada “Els drets dels infants a la ciutat” (2016). Ajuntament de Barcelona: Educació

NOVELLA, A. M.; LLENA, A.; NOGUERA, E.; GÓMEZ, M.; MORATA, T.; TRILLA, J.; AGUD, I.; CIFRE-MAS, J. (2014). *Participación infantil y construcción de la ciudadanía*. Editorial Graó. Barcelona

ROMÁN, M. (2009). ¡Hagan sitio, por favor! CENEAM.

ROMÁN, M. (2011). “Camino escolar, más allá de la movilidad”. *Estudios de Construcción y Transportes*, núm. 114, p. 47-62.

ROMÁN, M. (2011). “Jugar en la calle, hacer ciudad”. *Infancia: educar de 0 a 6 años*, p. 6-7.

ROMÁN, M. (2017). “El camino escolar también educa. Para saber más”. *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 474, p. 79-81.

TONUCCI, F. (2003). *Cuando los niños dicen ¡basta!* Fundación Germán Sánchez Ruipérez. Madrid.

TONUCCI, F. (2015). *La ciudad de los niños*. Editorial Graó. Barcelona.

WRIGHT, H.; WILLIAMS, S.; HARGRAVE, J.; ZU DOHNA, F. (2017). *Cities Alive: Diseñando para la infancia*. ARUP, Londres.

Vídeos

CEIP FILÓSOFO SÉNECA (2013, Madrid). *Las familias ante la autonomía infantil*. Projecte “Madrid a pie, camino seguro al cole”.

INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA (2017, Barcelona). *El dret dels infants a la ciutat - Millorem el nostre espai públic!*:

INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA (2017, Barcelona). *Diàleg de nois i noies amb Francesco Tonucci i Itziar González sobre el dret a la ciutat*.

INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA (2017, Barcelona). *Entrevista oberta a Francesco Tonucci pel periodista Carles Capdevila*.

Altres guies de camins escolars

ALBACETE

MONTOUTO, O.; YUSTOS, J. L. (2010). *Guía educativa. Por una movilidad escolar, sostenible y segura*. Diputación de Albacete. Recuperat de:

GRANADA

DIPUTACIÓN DE GRANADA (2016). *Manual para la implantación de caminos escolares seguros*.

MADRID

AYUNTAMIENTO DE MADRID (2010). *Madrid a pie, camino seguro al cole. Proyecto educativo*.

ROMÁN, M.; SALÍS, S. (2010). *Camino escolar, pasos hacia la autonomía infantil*. Ministerio de Fomento.

MALLORCA

AJUNTAMENT DE PALMA (2015). *A l'escola a peu. Guia per posar en marxa un camí escolar*.

SEGÒVIA

AYUNTAMIENTO DE SEGOVIA (2004). *Pies, para qué os quiero. Movilidad y camino escolar*. Programa de educación ambiental de Segovia.

SARAGOSSA

AYUNTAMIENTO DE ZARAGOZA (2012). *Breve guía de caminos escolares*. Ayuntamiento de Zaragoza.

COMISSIÓ EUROPEA

COMISIÓN EUROPEA (2002). *La ciudad, los niños y la movilidad*.

DIRECCIÓ GENERAL DE TRÀNSIT

DIRECCIÓN GENERAL DE TRÁFICO (2013). *Camino escolar, paso a paso*. Ministerio de Interior.

**Ajuntament
de Barcelona**